

ხათუნა ბაინდურაშვილი

შეიხ სანანისა და დავით გარეჯელის იდენტობისათვის

ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის აღმოსავლურ საცავში დაცულია ხელნაწერი P-174. ეს არის მაჯდ-ოს-სალტანეს „ქალაქ თბილისის აღწერა“. წიგნზე არსებული მინაწერის თანახმად, იგი 1894 წლის 3 დეკემბერს (ჰიჯრ. 1312 წელი) მაჯდ-ოს-სალტანეს ბრძანებით ვინმე სეიფულ-ლაჰს გადაუწერია. ტექსტი 1971 წელს თარგმანითა და კომენტარებით გამოსცა მათა მამაცაშვილმა.

მაჯდ-ოს-სალტანეს „თბილისის აღწერა“ წარმოადგენს ახალი სპარსული სალიტერატურო ენის ნიმუშს. ხელნაწერი გადაწერილია მაღალი ხარისხის ევროპულ ქაღალდზე მომსხვილო კალიგრაფიული ნასთალიყით. ტექსტი ჩასმულია ორი წითელი ხაზისაგან შემდგარ ჩარჩოში. ყდა ევროპულია, მუყაოსი. ხელნაწერის პირველი და მეორე გვერდი რამდენადმე დაზიანებულია. წიგნს არ აქვს შესავალი. საინტერესოა ისიც, რომ იგი ბისმალით არ იწყება. წიგნი დაწერილია მარტივი ენით და თავისუფლად იკითხება. ავტორი ხშირად იყენებს ფრანგულიდან და რუსულიდან შემოტანილ ტერმინებს. ავტორს შენიშვნები სტრიქონების ქვეშ ჩამოაქვს, რომლებიც უფრო წერილი ასოებითაა დაწერილი, ვიდრე ძირითადი ტექსტი. ერთი სიტყვით, ავტორი თავის ნაშრომს გარეგნულად ევროპულ იერს აძლევს.¹

გენერალი მაჯდ-ოს-სალტანე „აღწერაში“ გვაძლევს XIX საუკუნის ბოლო წლების თბილისის დეტალურ აღწერას.

მაჯდ-ოს-სალტანეს საინტერესო ცნობა აქვს დაცული თბილისში ერთ-ერთი მთის კალთაზე შეიხ სანანის აკლდამის არსებობის შესახებ. მ. მამაცაშვილი წერს, რომ მთა, რომელსაც მაჯდ-ოს-სალტანე ასახელებს, არის

---

¹ მაჯდ-ოს-სალტანე. ქალაქ თბილისის აღწერა. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, თარგმანი და კომენტარები დაურთო მათა მამაცაშვილმა. თბ. 1971, გვ. 11.

მთაწმინდა და აღნიშნავს, რომ „შეის-სენანი – იგივე მამა დავითია, მუსლი-
მანთა გადმოცემით შეის-სენანს შეუყვარდა ქართველი ქალი, მიიღო ქრის-
ტიანობა და გახდა მღვდელმსახური – მამა დავით გარეჯელი.“²

მამა დავით გარეჯელზე არსებული ლეგენდა, რომლის მიხედვითაც VI ს-
ის პირველ მესამედში თბილისის მთაწმინდის კლდის გამოქვაბულში მოღვა-
წეობდა მამა დავითი. იგი ყოველ ხუთშაბათს დღევანდელი ქაშუეთის წმინდა
გიორგის სახელობის ტაძარში, სადაც იმ დროს დელათა მონასტერი არსე-
ბობდა, ქრისტიანობის განმტკიცებისათვის ქადაგებდა. მის რელიგიურ მოღვა-
წეობას დაუპირისპირდნენ მოგვები, რომლებმაც ერთ-ერთი ფენხმძიმე მონაზო-
ნი დაითანხმეს, რათა ბავშვის მამად სახალხოდ მამა დავითი დაესახელებინა.
ასეც მოხდა, თუმცა, ლეგენდის თანახმად, ბავშვმა დავითის მოთხოვნით დე-
დის მუცლიდან დასახელა მამამისის ვინაობა. ამ ბრალდების გამო ხალხმა
ქალი ჩაქოლა და „გვამი დედა-კაცისა ქვათაშუა დატოვეს. აქედან წარმოსდგა
სახელწოდება ქვაშუეთი, ანუ ქვაშვეთი“. არსებობს ლეგენდის სხვა ვერსიაც:
თითქოს ხალხი დამორჩილებოდას მამა დავითის მუდარას და ქალისათვის
სიცოცხლე ეწუქებინოს, მაგრამ მამა დავითის წყევლის თანახმად, ქალმა ქვა
შვა ბავშვის მაგიერ.³

XXI საუკუნის დასაწყისში ლეგენდა დავით გარეჯელის შესახებ რამ-
დენჯერმე მოხვდა სამეცნიერო კვლევის სფეროში.⁴

² მაჯდ-ოს-სალტანე. ქალაქ თბილისის აღწერა, გვ. 52.

³ კალისტრატე ცინცაძე. ქვაშვეთის წმიდის გიორგის ეკლესია თფილის-
ში. გამოსაცემად მოამზადა, ბოლოსიტყვა და საძიებელი დაურთო მ. ქავ-
თარიამ. ქართული ეკლესიის ისტორია. მასალები და გამოკვლევები. 2.
თბ. 1994, გვ. 9-10, 118; გ. საბინინი. საქართველოს სამოთხე. სრული აღწე-
რა და ღუაწლთა და ვნებათა საქართველოს წმიდათა. პეტერბურგი. 1882.
გვ. 268-269; Акты, собранные Кавказскою Археографическою Коммиссиею
(АКАК). Тифлис. 1873. т. V, გვ. 1039-1040.

⁴ მ. ჩხარტიშვილი. დავითგარეჯის ქვაბოვანი მონასტრის ისტორიის პავი-
ოგრაფიული წყაროები. *Analecta Iberica* (ისტორიის, რელიგიისა და კულ-
ტურის საკითხები). I. თბ. 2001, გვ. 140; ნ. დამბაშიძე. წმ. დავით გარე-
ჯელთან დაკავშირებული დღესასწაულები, „საქართველოს სიძველენი“.
თბ. 2003. №4-5, გვ. 46-50; ე. ბუბულაშვილი. საქართველოს ეკლესიის სიწ-
მინდებები. თბ. 2007, გვ. 238-240; დ. მერკვილაძე. სატაძრო მშენებლობის
დასაწყისი დავით-გარეჯის სამონასტრო კომპლექსში. ივანე ჯავახიშვი-
ლის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. IX. თბ. 2009,
გვ. 70; ნ. პაპუაშვილი. სათნო გადმოცემა „მამა დავითი და შეცდენილი
ქალი“, კრებ. „ასურელი მამები აღმოსავლურ და დასავლურ ტრადიციებ-
ში“. თბ. 2009, გვ. 98; დ. მერკვილაძე. მითი და ისტორია ხალხურ თქმუ-

შეიხ სანანისა და მამა დავით გარეჯელის იდენტობას ყურადღება მიაქცია მ. ალექსიძემ.⁵ მის კრებულში შესულია ავტორის მიერ 2000-2008 წლებში დაწერილი ლიტერატურათმცოდნეობითი, წყაროთმცოდნეობითი და ისტორიული ხასიათის ნარკვევები. XIX საუკუნის თბილისში სპარსული კულტურის შესწავლისას ავტორი დეტალურად განიხილავს XVIII-XIX საუკუნეების სპარსელი ავტორების ცნობებს თბილისში შეიხ სანანის აკლდამის არსებობის შესახებ და აქვე საუბრობს სპარსულ, აზერბაიჯანულ და ქართულ პოეზიაში შეიხ სენანის ანარეკლის შესახებ. მეცნიერს მიაჩნია, რომ ლეგენდა შეიხ სანანის შესახებ ქართულ სინამდვილეში XVIII საუკუნეში უნდა გაჩენილიყო.⁶

დავით გარეჯელისა და შეიხ სანანის იდენტობის საკითხს შეეხო დ. მერკვილაძე ნაშრომში „წმ. მამა დავით გარეჯელი და მისი სავანეები“. მკვლევარი სარგებლობს მხოლოდ მ. მამაცაშვილის მიერ გამოცემული მაჯდოს სალტანეს ქალაქ თბილისის აღწერით, რომელშიც ვკითხულობთ: „ერთი მთის ძირას ეკლესიაა გაშენებული. იქვეა საფლავი ცნობილი შეიხ სენანისა. ეს საფლავი მუსლიმანთათვის და ქრისტიანთათვის ზიარების ადგილია. შეიხ სენანის საფლავს ახლაც პატივს სცემს ხალხი და წმინდა ადგილად რაცხს მას“ (მ. მამაცაშვილის თარგმანი).⁷ დ. მერკვილაძე სამართლიანად შენიშნავს, რომ, სამწუხაროდ, მ. მამაცაშვილი არ უთითებს წყაროს, რომელშიც თბილისელ მუსლიმთა შორის ამ გადმოცემის არსებობის თაობაზე იქნებოდა აღნიშვნა და დასძენს: „გარკვევით ისიც კი არ ჩანს, მაჯდოს-სალტანე ამ შემთხვევაში ნამდვილად მთაწმინდას გულისხმობს, თუ არა. მით უფრო, რომ სინამდვილეში აქ ეკლესია შუაგულ მთის ფერდობზე, მცირე ბაქანზეა აგებული და არა მთის ძირას. ასეც რომ იყოს, ტექსტის მიხედვით მაინც ძნელია დანამდვილებით ითქვას, რომ ავტორი შეიხ-სენანის საფლავს ამ ეკლესიაში (ან ეკლესიასთან) უთითებს“.⁸ მ. მამაცაშვილის მიერ გამოცემული წიგნის წინასიტყვაობას მოსდევს ვლ. ფუთურიძის წერილი „მაჯდოს-სალტანე და

ლებაში დავით გარეჯელის შესახებ. ივანე ჯავახიშვილის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის შრომები. თბ. 2010; დ. მერკვილაძე. წმ. მამა დავით გარეჯელი და მისი სავანეები. თბ. 2012.

⁵ მ. ალექსიძე. სპარსელები და სპარსული კულტურა XIX საუკუნის საქართველოში. თბ. 2009.

⁶ მ. ალექსიძე. სპარსელები და სპარსული კულტურა XIX საუკუნის საქართველოში, გვ. 20-21.

⁷ მაჯდოს-სალტანე. ქალაქ თბილისის აღწერა, გვ. 40.

⁸ დ. მერკვილაძე. წმ. მამა დავით გარეჯელი და მისი სავანეები, გვ. 14.

მისი შრომები, რომელშიც აღნიშნავს, „ჩანს XIX საუკუნის დამლევს ცოცხალი ყოფილა ისევ ლეგენდა, რომელიც შეიხ სანანის სახელს უკავშირებს მამა დავით გარეჯელს“.⁹ სამწუხაროდ, წყაროს არც ვლ. ფუთურიძე ასახელებს.

ჩვენი სტატიის მიზანია კიდევ ერთხელ გავაანალიზოთ აღმოსავლურ ლიტერატურაში ფართოდ გავრცელებული თქმულება შეიხ სანანის შესახებ, საქართველოში მისი შემოსვლის დრო და გარემოება და ასევე წარმოვადგინოთ უკვე გამოცემული ტექსტის ჩვენთვის საინტერესო ადგილის შესწორებული თარგმანი.

VIII საუკუნეში ერაყისა და სირიის ტერიტორიაზე სუფიზმის წარმოშობა-გავრცელებასთან ერთად აღმოსავლურ ლიტერატურაში გაჩნდა თქმულება, რომელიც სწრაფად გავრცელდა მთელ აღმოსავლურ სამყაროსა და მათ შორის კავკასიაშიც. თქმულების თანახმად, სუფი შეიხს – სანანს, რომელიც ყველასათვის პატივსაცემი პიროვნება იყო და, მისი მრწამსიდან გამომდინარე, ოჯახის შექმნა და მიწიერი სიყვარული ეკრძალებოდა, ახალგაზრდა ქრისტიანი გოგო, ერთი გადმოცემის მიხედვით კი ქართველი გოგო, შეუყვარდა, რომლის გამოც თავს მრავალი განსაცდელი დაატყდა. ეს თქმულება არსებობს სპარსულ, არაბულ, აზერბაიჯანულ და ქურთულ ენებზე.

პირველად თქმულების ფოლკლორული ვარიანტი დაამუშავა და პოემა დაწერა XII საუკუნის ცნობილმა ირანელმა პოეტმა ათარამ („ფრინველთა საუბარი“).¹⁰ ათარის მიხედვით, ეს არის ისტორია შეიხისა, რომელიც დიდი ხნის წინ არაბეთში, მექაში ცხოვრობდა. მან თავის 400 მოწაფესთან – მიურიდთან ერთად ორმოცდაათი წელი გაატარა ღვთისმსახურებაში. ერთ დამეს შეიხმა სიზმარში ნახა ლამაზი გოგონა. გამოღვიძებულს გულმა უთხრა, რომ რუმში წასულიყო. იგი მოწაფეებთან ერთად რუმში წავიდა. როცა ქალაქის შემოგარენს მიუახლოვდა, ტაძრის სარკმლიდან სიმღერის ხმა შემოესმა. შეიხმა სარკმელთან მხესავით ლამაზი ქრისტიანი გოგონა დაინახა და იგი ერთი დანახვით შეუყვარდა. შუა ხანს გადაცილებულმა შეიხმა სანანმა გოგონას ყველა სურვილი შეასრულა (ღვინო დალია, ხერყე გაიხადა, შემოირტყა წელზე – გაქრისტიანდა. გოგონამ ხან ღორები ამწყემსინა, ხან ძვირფასი ურგადი მოსთხოვა). მოწაფეებმა შეიხი ძლივს მოიყვანეს გონს. მან თავისი საქციელი შეინანა. კვლავ გამოუსლიძლა, განწმენდის რიტუალი ჩაატარა, ხერ-

---

⁹ მაჯდ-ოს-სალტანე. ქალაქ თბილისის აღწერა, გვ. 10.

¹⁰ დ. კობიძე. სპარსული ლიტერატურის ისტორია. თბ. 1975, გვ. 242-280.

ყე ჩაიცვა და ჰიჯაზისაკენ წავიდა. გოგონას კი ღვთიური დარიგება მოევლინა. მან შეინანა საკუთარი საქციელი, დაედევნა შეიხს და ისლამი მიიღო, მაგრამ გოგონამ შეიხის ნახვით გამოწვეული მღელვარება ვერ გადაიტანა და მის ხელებში დალია სული.

შემდეგ შეიხ სანანის გამიჯნურების ამბავს თავიანთი პოემები მიუძღვნეს ასევე XIV საუკუნის ქურთმა პოეტმა ფაკი თეჰრანიმ („შეიხი სანანი“)¹¹ და XV საუკუნის ირანელმა პოეტმა ალიშერ ნავიმ („ფრინველთა ენა“)¹².

XVIII საუკუნეში შეიხი სანანი კავკასიაში და, კერძოდ, თბილისში ძალზე პოპულარული ფიგურა იყო. აქ ჩამოყალიბდა შეიხის ისტორიის ლოკალური ვერსია, რომელშიც შეცვლილია არა მხოლოდ გეოგრაფიული არეალი (მოქმედება საქართველოში ხდება), არამედ ამბის ბოლოც: გაქრისტიანებული შეიხი მთაწმინდაზე, მამა ღვთის ეკლესიის ეზოშია დაკრძალული. თბილისელ მუსლიმთა წარმოდგენაში შეიხი წმ. მამა ღვთით გარეჯელთან გაიგივდა. მთაწმინდაზე ქრისტიანებთან ერთად თბილისელი მუსლიმებიც დადიოდნენ, რადგან მუსლიმური ტრადიციით იქ შეიხ სანანის აკლდამა ეგულებოდათ. XIX ს. სპარსი მოგზაური ფარჰად მირზა წერს: „შეიხ სანანის საფლავი თბილისშია და ეკლესია ქალაქის სამხრეთით, მთის კალთაზე, მისი სახელით არის ცნობილი“.¹³ უფრო ვრცლად ეხება ამ თემას ფარაჰანი. მისი თქმით, „ქალაქის შუაგულში, მთის სამხრეთ კალთაზე არის ეკლესია, სადაც გადმოცემით შეიხ სანანის საფლავია. ქართველებს შეიხ სანანი ძალიან სწამთ და ეს აკლდამა მათთვის სალოცავი ადგილია. წელიწადში ერთხელ ქალაქის და ახლო სოფლების მოსახლეობა ფგუფ-ჯგუფად მოდის შეიხის საფლავზე სალოცავად და თან შესაწირავიც მოაქვთ“.¹⁴ ეს ეკლესია თბილისში სწორედ შეიხ სანანის სახელით იყო ცნობილი“.¹⁵

როგორც ჩანს, მამა ღვთით გარეჯელის და შეიხ სანანის შესახებ და-

¹¹ Факи Тейран. Шейх Санан. Критический текст, перевод, примечания и предисловие М. Б. Руденко. М. 1965.

¹² დ. კობიძე. სპარსული ლიტერატურის ისტორია, გვ. 428.

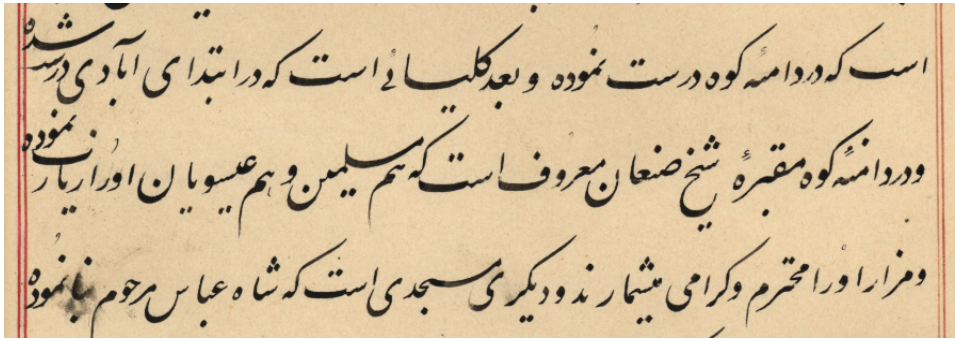
¹³ მ. ადექსიძე, სპარსელები და სპარსული კულტურა XIX საუკუნის საქართველოში, გვ. 110; Safar nama-ye Farhad Mirza, tashih va tashie Golam Reza Tabatabai, Tehran, 1366/1987, გვ. 50.

¹⁴ Safar nama-ye Mirza Mohamad Hasayn Hosayni Farahani, გვ. 79. ვიძოვებ მ. ადექსიძის ნაშრომიდან (სპარსელები და სპარსული კულტურა XIX საუკუნის საქართველოში), გვ. 110.

¹⁵ Safar-nama-ye Farhad Mirza, tashish va tashie Golam Reza Tabatabai, Tehran, 1366//1987, 50.

ფიქსირებულ ლეგენდებში ქალის არსებობამ, რაც ამ ორი სასულიერო პირის „ცოდვის მიზეზად“ იქცა, ფოლკლორში მოახდინა ამ პიროვნებათა სინთეზი და თბილისელი და კავკასიელი მუსლიმებისათვის ისლამამდელი ქრისტიანი სასულიერო პირი მუსლიმ შეიხთან გაიგივდა.

ჩვენ მიერ შესრულებული სპარსული ტექსტის (იქ, სადაც საუბარია შეიხ სანანის აკლდამაზე) თარგმანი მ. მამაცაშვილის თარგმანისაგან ოდნავ განსხვავებული სახით მივიღეთ:

... و بعد کلیسای است که در ابتدای ابدی درست شده در دمانه کوه مقبره شیخ صنعان معروف است که هم مسلمان و هم عسویان او را زیارت نموده و مزار او را محترم و کرامی می شمارند.

„ . . . და შემდეგ არის ეკლესია, რომელიც ქალაქის დაარსებისას აუ-შენებიათ. მთის კალთაზე ცნობილი შეიხ სანანის საფლავია, რომელსაც მუს-ლიმებიც და ქრისტიანებიც თაყვანს სცემენ და მის საფლავს მოწიწებით ეპყ-რობიან“ (P-174, 25 ვ).

საინტერესოა, რომ მაჯდ-ოს-სალტანეს „ქალაქ თბილისის აღწერას“ ახლავს ფოტო (P-174, 25 რ), (რაც მაია მამაცაშვილის მიერ გამოცემულ ტექსტს არ აქვს), რომელზეც გამოსახულია მამა დავითის ეკლესია. მის ქვე-მოთ კი ვკითხულობთ სპარსულად ავტორის მიერ გაკეთებულ წარწერას: „შეიხ სანანის აკლდამა“ (იხ. დანართი).

XIX საუკუნის ბოლოს თბილისში მამადავითობის დღეს საზეიმო მსვლელობაში თბილისელი მუსლიმებიც იღებდნენ მონაწილეობას. ეს დღე-სასწაული საერთო-სახალხო ზეიმს წარმოადგენდა. წმ. მამა დავითი გაუთხო-ვარი და უშვილო ქალების მფარველად ითვლებოდა და მრავალი ქალი, მიუ-ხედავად კონფესიური კუთვნილებისა, ასრულებდა დადებულ აღთქმას და

ფეხშიშველი აღიოდა მთაწმინდაზე.¹⁶

ის, რომ შეიხი სანაანი გაიგივდა VI ს-ის. (ე. ი. ისლამამდელ) წმინდანთან, აშკარად მიუთითებს გადმოცემის ფოლკლორულ ძირებზე.¹⁷ ერთადერთი სპარსელი ავტორი, რომელიც ქრისტიანულ ეკლესიასთან შეიხის დაკრძალვამ დააეჭვა, იყო სეიდ მოჰამად რეზა თაბათაბაი თაბრიზი. იგი აღნიშნავს, „ქალაქის დასავლეთით . . . მთის კალთაზე გუმბათი მოსჩანს, რომელიც ცნობილია, როგორც შეიხ სანანის აკლდამა, თუმცა შესაძლოა, ეს სამარხი შეიხის დაკრძალვის ადგილი არც არის“.¹⁸ საგულისხმოა, რომ XIX საუკუნის და XX საუკუნის დასაწყისის არც ერთი ქართველი მკვლევარი არ ახსენებს სუფი შეიხ სანანის გაქრისტიანებისა და მამა დავითად გადაქცევის ლეგენდას (მ. ბროსე, პლ. იოსელიანი, დ. ბაქრაძე, ი. პროცენკო, მ. ჯანაშვილი, დ. ნათიევი), როგორც ჩანს, იმდენად აბსურდულად მიაჩნდათ და არ იზიარებდნენ, რომ მიზანშეწონილადაც არ თვლიდნენ ამ ამბის დაფიქსირებას. ამის შესახებ მხოლოდ ირანელი ავტორები საუბრობენ.

საინტერესოა, როდის უნდა გაჩენილიყო თბილისში ლეგენდა შეიხ სანანის ქრისტიან გოგოზე გამიჯნურების ისტორია. შეიხი სანანი სუფი მოღვაწეა, სუფიზში კი VIII საუკუნეში თანამედროვე ერაყისა და სირიის ტერიტორიაზე ჩაისახა, საიდანაც გავრცელდა აღმოსავლეთის სხვა მუსლიმურ ქვეყნებში. IX საუკუნის ბოლოს ბაღდადური ანუ პასიური სუფიზში გავრცელდა ირანში, არაბეთსა და ეგვიპტეში. სუფიური მოძღვრების შემოსვლა ირანიდან საქართველოში, დაახლოებით, X საუკუნეში უნდა ვივარაუდოთ. ამ პერიოდში თბილისი აღმოსავლეთის ერთ-ერთი ცნობილი მუსლიმურ-თეოლოგიური ცენტრია.¹⁹ 1082-1122 წწ. სუფი რინდებს თავიანთი თავშესაფარი ჰქონდათ, სადაც სუფიურ რიტუალებს ასრულებდნენ.²⁰ იქიდან გამომდინარე, რომ სუფიური მოძღვრება ძალზე პოპულარული იყო XII-XIII საუკუნეების

¹⁶ მ. ალექსიძე. სპარსელები და სპარსული კულტურა XIX საუკუნის საქართველოში, გვ. 107-108. გაზ. *Кавказ*, 1851, №4, 1888, № 152.

¹⁷ მ. ალექსიძე. სპარსელები და სპარსული კულტურა XIX საუკუნის საქართველოში, გვ. 113.

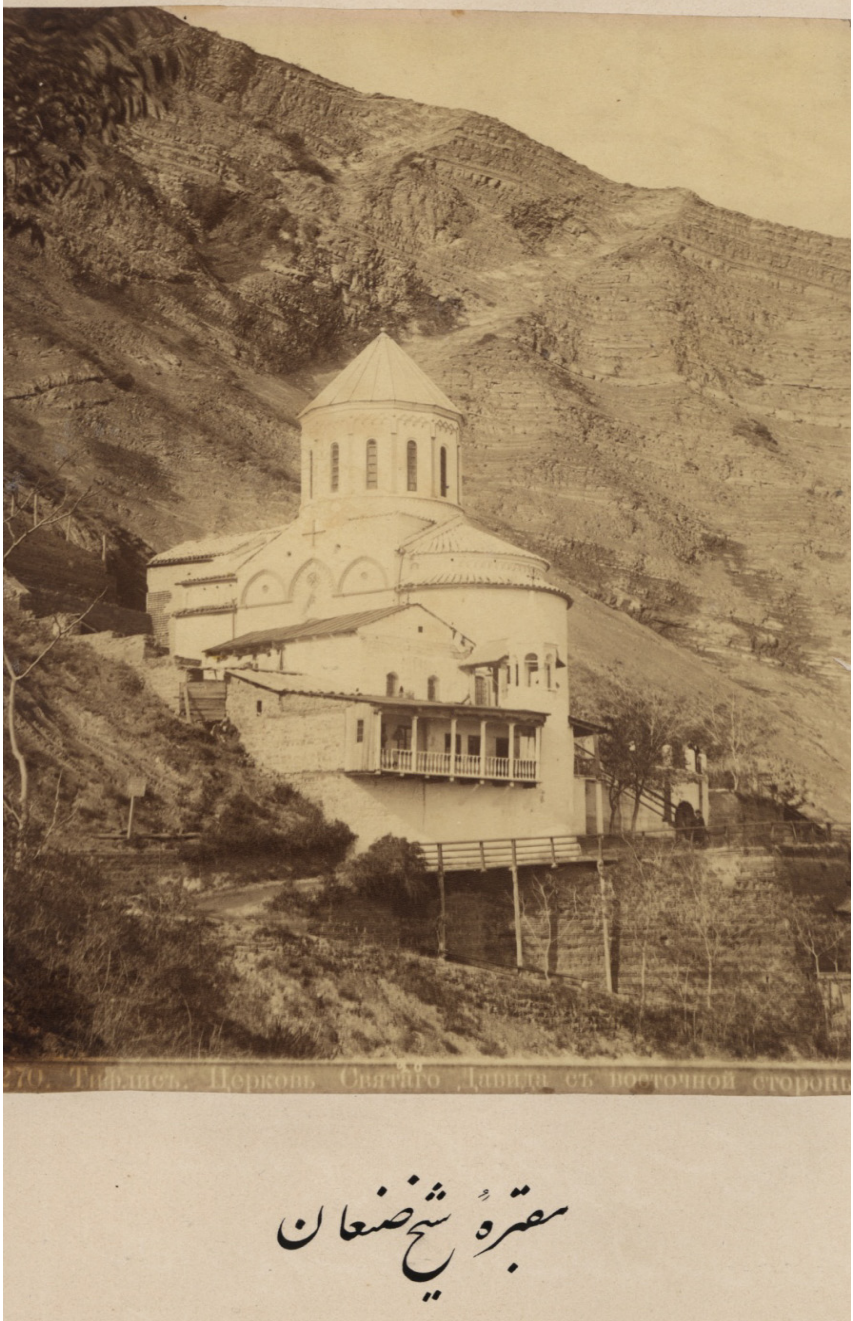
¹⁸ Sayyed Mohamad Reza Tabatabai Tabrizi, გვ. 92. მ. ალექსიძე, სპარსელები და სპარსული კულტურა XIX საუკუნის საქართველოში, გვ. 113.

¹⁹ ხ. ბაინდურაშვილი. რინდი – იდეოლოგიური ფენომენი. ისტორიულ-ეთნოგრაფიული შტუდიები. VIII. თბ. 2004, გვ. 80-91.

²⁰ მ. გაბაშვილი. თბილისი 1082-1122 წლებში. ქართული წყაროთმცოდნეობა. IV. თბ. 1973, გვ. 8-22; ე. სიხარულიძე. აღ-ფარიკი საქართველოში. სემიტოლოგიური ძიებანი. III. თბ. 1985, გვ. 90.

საქალაქო ცხოვრებაში. მიგვაჩნია, რომ სწორედ ამ პერიოდში უნდა შემოსულიყო ფოლკლორული სახით აღმოსავლეთის მუსლიმური ქვეყნებიდან და თბილისელ მუსლიმებს შორის გავრცელებულიყო ლეგენდა შეიხ სანანის შესახებ. ეს ლეგენდა ისე შეერწყა დავით გარეჯელზე არსებულ ინფორმაციას, რომ მუსლიმთათვის დავით გარეჯელი შეიხ სანანთან გაიგივდა და მუსლიმ და ქრისტიან მორწმუნეთა საერთო თაყვანისცემის ობიექტად იქცა, რაც თბილისისათვის უცხო მოვლენა არ ყოფილა. XVIII საუკუნიდან ამ ინფორმაციას ირანელი მოგზაურები წერილობით აფიქსირებენ.

Khatuna Baindurashvili

**TO THE ISSUE OF IDENTITY OF
SHEIKH SANAN AND DAVID OF GAREJI**

Summary

In the Oriental archives of the National Centre of Manuscripts the manuscript P-174 has been kept. This is Majd-os-Saltanes' "Description of the city Tbilisi", which contains important information on the history of the XIX century Tbilisi. Especially interesting is the information regarding the sepulchre of sheikh Sanan. According to the legend, circulated in the XIX century, sufi sheikh Sanan was associated with David of Gareji. In the present work there is an analysis of a widespread theory about sheikh Sanan, his arrival and activities in Georgia, and also a translation of the part of the text we are interested in. In addition, in the article are analysed the reports of Iranian travellers in XVIII-XIX cc., who attest that in Tbilisi, on a mountain with a church, there is sheikh Sanan's sepulchre venerated by Georgians as well as Iranians. In the legend about David of Gareji and sheikh of Sanan the existence of a woman, which became a cause for "sinning", made a synthesis of the above-mentioned two religious men in the folklore. Thus, for Tbilisi and Caucasian Muslims, David of Gareji was identified with sheikh Sanan. The sufism was quite widespread in the XII-XIII cc. urban life. In my opinion, exactly in these centuries, the legend about sheikh Sanan was dissipated among the Muslims of Tbilisi. This legend was merged with the existing information about David of Gareji, that for the Muslims the latter was identified with sheikh Sanan, and became an object of reverence for both Christians and Muslims. This legend was narrated by Iranian travellers from the XVIII century onwards.